

دانشگاه گیلان

پردیس دانشگاهی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

طراحی مرکز محله پایدار

مورد مطالعه : محله باقر آباد رشت

از:

حمیدرضا نخعی

استاد راهنما :

دکتر نادر زالی

اسفند ۱۳۹۳

پردیس دانشگاهی

گروه شهرسازی

رشته طراحی شهری

طراحی مرکز محله پایدار

مورد مطالعه : محله باقرآباد رشت

از :

حمیدرضا نخعی

استاد راهنما :

دکتر نادر زالی

اسفند ۱۳۹۳

تقدیم به

پدر و مادر عزیزتر از جانم، برای تمامی زحمات

بی دریغشان در گذر عمر این بنده حقیر.

تقدیر و تشکر

با سپاس از تمامی اساتیدی که در این دوره با زحمات بی‌منتشان موجب

پیشرفت و بالا بردن سواد علمی و اجتماعی بنده شده‌اند. همچنین تشکر

فراوان از دوستان همیشگی، ماهور محمدخواه و سید حسام میری، برای

کمک‌های بی‌وقفه‌شان در گردآوری این رساله.

فهرست مطالب

۱	فصل اول - کلیات تحقیق
۱-۱	مقدمه
۲-۱	طرح مساله
۳-۱	ضرورت مساله
۴-۱	فرضیات تحقیق
۵-۱	اهداف
۶-۱	سوالات
۷-۱	روش تحقیق
۱-۷-۱	روش اسنادی
۲-۷-۱	روش پیمایشی
۸-۱	پیشینه تحقیق
۹-۱	جمع بندی
۱-۲	مقدمه
۷	فصل دوم - مبانی نظری
۲-۲	تعاریف و مفاهیم
۱-۲-۲	فضاهای عمومی شهری
۱-۱-۲-۲	تعریف فضای عمومی
۲-۱-۲-۲	تعریف فضای عمومی شهری
۳-۲	کیفیت محیط
۱-۳-۲	روش های سنجش کیفیت محیط
۱-۱-۳-۲	رویکرد سیاست گذاران
۲-۱-۳-۲	دیدگاه روان شناختی - ادراکی
۳-۱-۳-۲	دیدگاه تحقیق نیمه تجربی
۴-۱-۳-۲	دیدگاه تحقیق تجربی ساکنین
۲-۳-۲	جمع بندی روش های سنجش کیفیت محیط
۳-۳-۲	معیارها و روش های ارزیابی کیفیت محیط
۱-۳-۳-۲	معیارهای کیفیت محیط
۲-۳-۳-۲	جمع بندی دیدگاه های مختلف در خصوص شاخص های کیفیت محیط
۴-۲	جمع بندی مفهوم کیفیت محیط
۵-۲	محلات شهری
۱-۵-۲	جمع بندی مفهوم محله
۶-۲	محله از دیدگاه های مختلف

- ۲-۶-۱ محله از دیدگاه جامعه شناسی شهری ۲۱
- ۲-۶-۲ محله از دیدگاه علوم اجتماعی ۲۱
- ۲-۶-۳ محله از دیدگاه جغرافیای شهری و اجتماعی ۲۱
- ۲-۶-۴ محله از منظر برنامه ریزی شهری ۲۲
- ۲-۷ انتقاد از تئوری محله ۲۵
- ۲-۸ رویکردهای نوین ۲۶
- ۲-۹ جنبه هایی از توسعه پایدار همراستا با مفهوم محله ۲۶
- ۲-۱۰ جایگاه مفهوم محله در شهرسازی ۲۸
- ۲-۱۱ ویژگی های محله ایرانی ۲۸
- ۲-۱۲ تعاریفی از محله، مراکز محله و ابعاد آن ۳۰
- ۲-۱۲-۱ نظریه لینچ ۳۰
- ۲-۱۲-۲ نظریه کلارنس پری ۳۰
- ۲-۱۳ عناصر تشکیل دهنده محله ۳۱
- ۲-۱۳-۱ عنصر شاخص محله ۳۱
- ۲-۱۳-۲ عناصر توزیعی ۳۲
- ۲-۱۳-۳ شبکه ارتباطی ۳۲
- ۲-۱۳-۴ روند مداخله در محلات ۳۳
- ۲-۱۴ شیوه های اقدام در مداخلات شهری ۳۳
- ۲-۱۴-۱ بهسازی (REHABILITATION) ۳۳
- ۲-۱۴-۲ نوسازی (RENOVATION) ۳۳
- ۲-۱۴-۳ بازسازی (RECONSTRUCTION) ۳۴
- ۲-۱۴-۴ رویکرد ظرفیت پذیرش (HOLDING CAPACITY APPROACH) ۳۴
- ۲-۱۴-۵ رویکرد سیستمی در توسعه پایدار و سنجش ظرفیت در محلات ۳۴
- ۲-۱۵ فضای مطلوب در محلات شهری ۳۵
- ۲-۱۵-۱ معیارهای مطلوبیت فضای شهری ۳۵
- ۲-۱۵-۲ معیارهای مطلوبیت فضای محله ۳۷
- ۲-۱۵-۳ جمع بندی مطلوبیت فضای شهری و محله ۳۹
- ۲-۱۵-۴ مطلوبیت در محلات سنتی شهرهای ایرانی ۳۹
- ۲-۱۵-۴-۱ ساختار کالبدی محله های سنتی ایران ۴۰
- ۲-۱۵-۴-۲ ساختار اجتماعی محله های سنتی ایران ۴۱
- ۲-۱۵-۴-۳ ساختار اقتصادی محله های سنتی ایران ۴۱
- ۲-۱۵-۴-۴ ساختار مدیریتی محله های سنتی ایران ۴۱
- ۲-۱۵-۵ جمع بندی مطلوبیت محلات سنتی ایرانی ۴۲
- ۲-۱۶ مفهوم مرکز محله ۴۲

۴۲ ۱-۱۶-۲ مرکز محله
۴۳ ۲-۱۶-۲ مرکز محله در گذشته
۴۵ ۳-۱۶-۲ مرکز محله در دوران مدرن
۴۶ ۴-۱۶-۲ ضرورت ساخت مرکز محله
۴۶ ۵-۱۶-۲ مسئولین مرکز محله
۴۷ ۱۷-۲ توسعه پایدار
۴۸ ۱-۱۷-۲ توسعه شهری پایدار
۴۹ ۲-۱۷-۲ محله پایدار
۴۹ ۳-۱۷-۲ پایداری و معیارهای آن در سطح محلات شهری
۵۷ ۴-۱۷-۲ جمع بندی معیارهای پایداری محله
۵۸ ۱۸-۲ نقش مرکز محله در هویت بخشی به شهرهای جدید
۵۸ ۱۹-۲ تجارب جهانی
۵۸ ۱-۱۹-۲ بررسی تجارب موفق جهانی مرتبط با محله پایدار
۵۹ ۲-۱۹-۲ احداث و یا ارتقای محلات پایدار
۵۹ ۱-۲-۱۹-۲ محله زیست محیطی کرونسبرگ ، شهر هانوفر آلمان (۲۰۰۰)
۶۴ ۲-۲-۱۹-۲ محله ساوت ایست فالس کریک ، شهر ونکوور کانادا (۲۰۰۱)
۶۷ ۳-۱۹-۲ جمع بندی تجارب جهانی مرتبط با محلات پایدار
۷۰ ۲۰-۲ جمع بندی فصل دوم و ارائه معیارهای محله و مرکز محله پایدار
۷۳ فصل سوم- شناخت و تحلیل وضع موجود
۷۴ ۱-۳ معرفی سایت مورد مطالعه
۷۴ ۱-۱-۳ موقعیت جغرافیایی استان گیلان
۷۴ ۲-۱-۳ موقعیت جغرافیایی شهر رشت
۷۵ ۳-۱-۳ گذشته تاریخی محدوده
۷۵ ۱-۳-۱-۳ دوره قبل از صفویه
۷۶ ۲-۳-۱-۳ دوره صفویه
۷۷ ۳-۳-۱-۳ دوره پهلوی
۷۸ ۴-۳-۱-۳ دوره انقلاب اسلامی تا کنون
۷۹ ۴-۱-۳ توپوگرافی شهر رشت
۷۹ ۵-۱-۳ آب و هوای شهر رشت
۷۹ ۶-۱-۳ مطالعات شهر رشت
۷۹ ۱-۶-۱-۳ محلات شهر
۸۱ ۲-۶-۱-۳ کیفیت ابنیه رشت
۸۳ ۳-۶-۱-۳ معماری شهری
۸۳ ۴-۶-۱-۳ طبقات واحدهای شهری

۸۴	۲-۳ معرفی محله مورد مطالعه
۸۵	۳-۳ مطالعات محله باقرآباد
۸۵	۱-۳-۳ مطالعات کالبدی
۸۵	۱-۱-۳-۳ شاخص تعداد طبقات ساختمانی
۸۶	۲-۱-۳-۳ شاخص مصالح ساختمانی
۸۸	۳-۱-۳-۳ شاخص عمر ساختمان
۸۹	۴-۱-۳-۳ شاخص مساحت قطعات
۹۰	۲-۳-۳ مطالعات اقتصادی
۹۰	۱-۲-۳-۳ شاخص درآمد خانوار
۹۱	۲-۲-۳-۳ شاخص تعداد خانوار در واحد مسکونی
۹۱	۳-۲-۳-۳ شاخص نحوه تصرف محل سکونت
۹۲	۴-۲-۳-۳ شاخص شرایط فعالیت
۹۳	۳-۳-۳ مطالعات اجتماعی فرهنگی
۹۳	۱-۳-۳-۳ شاخص تراکم خانوار در واحد مسکونی
۹۴	۲-۳-۳-۳ شاخص میزان تحصیلات
۹۴	۳-۳-۳-۳ شاخص سن افراد خانوار
۹۵	۴-۳-۳-۳ شاخص وضع مهاجرت
۹۶	۴-۳-۳ مطالعات محورهای ارتباطی
۹۷	۱-۴-۳-۳ شاخص نحوه رفتن به محل کار
۹۸	۵-۳-۳ مطالعات زیست محیطی
۹۸	۱-۵-۳-۳ شاخص چگونگی دفع زباله و مواد زائد
۹۹	۲-۵-۳-۳ تفکیک اولیه زباله تر و خشک در داخل منازل مسکونی
۱۰۰	۴-۳ تأثیر عوامل اقلیمی بر بنا
۱۰۰	۵-۳ آنالیز سایت و تعیین قابلیت اراضی
۱۰۱	۱-۵-۳ گذرهای اطراف سایت
۱۰۲	۲-۵-۳ کاربری های مجاور سایت
۱۰۳	۳-۵-۳ دید و منظر
۱۰۵	۴-۵-۳ آلودگی صوتی
۱۰۶	۵-۵-۳ عوامل اقلیمی مؤثر در سایت
۱۰۷	۶-۳ کاربری های موجود در سطح محله
۱۰۸	۷-۳ تحلیل برخی از شاخصهای توسعه پایدار
۱۰۸	۱-۷-۳ هویت و سرزندگی
۱۱۰	۲-۷-۳ پویایی و سازگاری
۱۱۳	۳-۷-۳ تنوع

۱۱۵.....	۴-۷-۳ دسترسی.....
۱۱۸.....	۵-۷-۳ ظرفیت قابل تحمل محله.....
۱۲۰.....	۶-۷-۳ مشارکت و تعاملات اجتماعی.....
۱۲۱.....	۸-۳ زیبایی شناختی.....
۱۲۲.....	۱-۸-۳ سیمای باقرآباد.....
۱۲۶.....	۹-۳ جمع بندی تحلیل پایداری.....
۱۲۹.....	۱۰-۳ جمع بندی.....
۱۳۲.....	فصل چهارم- ارائه راهکار و طراحی
۱۳۳.....	۱-۴ ارائه پیشنهادات طراحی.....
۱۳۴.....	۲-۴ گزینه‌های پیشنهادی طراحی مرکز محله.....
۱۳۵.....	۱-۲-۴ گزینه پیشنهادی اول.....
۱۳۶.....	۲-۲-۴ گزینه پیشنهادی دوم.....
۱۳۷.....	۳-۲-۴ گزینه پیشنهادی سوم.....
۱۳۸.....	۴-۲-۴ انتخاب گزینه بهینه.....
۱۳۹.....	۳-۴ طراحی.....
۱۵۵.....	فهرست منابع و مآخذ.....
۱۵۵.....	الف- منابع فارسی.....
۱۵۶.....	ب- منابع لاتین.....

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲: بررسی دیدگاه‌های مختلف در زمینه کیفیت محیط ۱۷
- جدول ۲-۲: سطوح مختلف حس مکان از دیدگاه جنیفر کراس ۱۹
- جدول ۲-۳: دیدگاه‌های مختلف در خصوص مطلوبیت فضای شهری و محله ۳۹
- جدول ۲-۴: مهمترین عوامل مطلوبیت محلات سنتی شهرهای ایران به تفکیک شاخص‌ها ۴۲
- جدول ۲-۵: مقایسه مفهوم محله و مرکز محله در دوران مدرن با گذشته ۴۵
- جدول ۲-۶: بررسی دیدگاه‌های مختلف در زمینه محله پایدار ۵۷
- جدول ۲-۷: نمونه‌های موفق جهانی در خصوص پایداری محلات ۶۸
- جدول ۲-۸: خصوصیات طراحی محلات پایدار در نمونه‌های موفق جهانی ۶۹
- جدول ۲-۹: معیارهای پایداری محله در ایران ۷۱
- جدول ۳-۱: جدول سوات SWOT مؤلفه‌های پایداری محله ۱۲۹
- جدول ۴-۱: جدول گولر ۱۳۸

فهرست شکل‌ها

- شکل ۲-۱: طبقه بندی شاخص های دوازده گانه کیفیت محیط شهری ۱۵
- شکل ۲-۲: گسترش خطی در کنار معابر اصلی ۴۴
- شکل ۲-۳: گسترش خطی در تقاطع معابر اصلی ۴۴
- شکل ۲-۴: گسترش میدانچه ای در تقاطع معابر اصلی ۴۴
- شکل ۲-۵: گسترش میدانچه ای در کنار معابر اصلی ۴۴
- شکل ۲-۶: پنجره های دوجداره برای کاهش اتلاف انرژی ۶۰
- شکل ۲-۷: جمع آوری آب باران از بام ها و هدایت آنها به فضای سبز ۶۰
- شکل ۲-۸: استفاده از انرژی خورشید در ساختمان ها ۶۱
- شکل ۲-۹: انواع مسکن در محله کرونسبرگ ۶۲
- شکل ۲-۱۰: کاربری اراضی محله کرونسبرگ ۶۲
- شکل ۲-۱۱: سیمای کلی محله کرونسبرگ ۶۳
- شکل ۲-۱۲: تسهیلات محله کرونسبرگ ۶۳
- شکل ۲-۱۳: فضای سبز محله کرونسبرگ ۶۴
- شکل ۲-۱۴: محدوده صنعتی فالس کریک ۱۲۵۶ تصویر: محدوده مسکونی ساوت ایست فالس کریک ۲۰۰۹ ۶۵
- شکل ۲-۱۵: ارائه انواع مسکن با تراکم متنوع ۶۶
- شکل ۲-۱۶: فضای مخصوص دوچرخه در شمال محله ۶۷
- شکل ۲-۱۷: طرح محله ساوت ایست فلس کریک محله ۶۷
- شکل ۳-۱: نقشه سیاسی گیلان ۷۵
- شکل ۳-۲: بناهای مخروطی در سطح محله ۸۸
- شکل ۳-۳: فعالیت اقتصادی در سطح محله، لبه بیرونی محله (لبه تختی) ۹۳
- شکل ۳-۴: وضعیت اجتماعی محله ۹۳
- شکل ۳-۵: وضعیت نامطلوب زیست محیطی ۹۸
- شکل ۳-۶: عکس هوایی از محله و سایت ۱۰۱
- شکل ۳-۷: نبود پیادرو در اکثر معابر داخل محله ۱۰۹
- شکل ۳-۸: کفپوش نامناسب پیاده‌رو و عرض نامناسب آن ۱۰۹
- شکل ۳-۹: فرارگیری فعالیت‌های روزانه در لبه محله ۱۰۹
- شکل ۳-۱۰: ترافیک سطح محله ۱۱۰
- شکل ۳-۱۱: عدم تناسب در تخصیص فضای باز و شبکه معابر ۱۱۱
- شکل ۳-۱۲: در بنای قدیمی و جدید ۱۱۲
- شکل ۳-۱۳: پنجره بنای قدیمی و جدید ۱۱۲
- شکل ۳-۱۴: کاربری ها و فعالیت‌های مرتبط و غیر مرتبط با بافت محله ۱۱۳
- شکل ۳-۱۵: ساختار اجتماعی و فرهنگی در سطح محله ۱۱۴
- شکل ۳-۱۶: ساختار اقتصادی داخل محله ۱۱۴
- شکل ۳-۱۷: ساختار اقتصادی لبه های محله ۱۱۵
- شکل ۳-۱۸: تنوع زیست محیطی در سطح محله ۱۱۵
- شکل ۳-۱۹: دسترسی مردم به فعالیت‌ها در سطح محله ۱۱۶
- شکل ۳-۲۰: دسترسی به تجهیزات محله‌ای ۱۱۷

- شکل ۳- ۲۱: وجود کوچه‌های تنگ و باریک ۱۱۷
- شکل ۳- ۲۲: آلودگی حاشیه رودخانه و معابر باریک و تنگ ۱۱۸
- شکل ۳- ۲۳: آمیزش حرکتی سواره و پیاده ۱۱۸
- شکل ۳- ۲۴: کاربری لبه محله و پتانسیل بالای داخل محله ۱۱۹
- شکل ۳- ۲۵: شرایط معابر در سطح محله ۱۲۱
- شکل ۳- ۲۶: عرض نامناسب معابر و عدم وجود پیاده‌رو در بخش‌های مختلف محله ۱۲۱
- شکل ۳- ۲۷: خیابان باقرآباد ۱۲۲
- شکل ۳- ۲۸: خیابان تختی رشت ۱۲۳
- شکل ۳- ۲۹: خیابان سعدی ۱۲۳
- شکل ۳- ۳۰: بلوار معلم ۱۲۳
- شکل ۳- ۳۱: میدان شهرداری ۱۲۴
- شکل ۳- ۳۲: سه راه معلم رشت ۱۲۴
- شکل ۳- ۳۳: سه راه تختی رشت ۱۲۵
- شکل ۳- ۳۴: مسجد صمد خان باقرآباد ۱۲۵
- شکل ۳- ۳۵: مسجد جامع صمدخان ۱۲۶
- شکل ۳- ۳۶: رودخانه زرجوب ۱۲۶

فهرست نمودارها

- نمودار ۳- ۱: نمودار تعداد طبقات ۸۵
- نمودار ۳- ۲: نمودار سقف بنا ۸۶
- نمودار ۳- ۳: نمای ساختمانی قطعات ۸۷
- نمودار ۳- ۴: نوع سازه بناها ۸۷
- نمودار ۳- ۵: نمودار کیفیت بنا ۸۸
- نمودار ۳- ۶: نمودار مساحت قطعات محله ۸۹
- نمودار ۳- ۷: نمودار میزان درآمد خانوار در سطح محله ۹۰
- نمودار ۳- ۸: نمودار تعداد اتاق در واحد مسکونی ۹۱
- نمودار ۳- ۹: نمودار نحوه تصرف ملک در سطح محله ۹۲
- نمودار ۳- ۱۰: وضعیت اشتغال ساکنین ۹۲
- نمودار ۳- ۱۱: میزان تحصیلات ساکنین ۹۴
- نمودار ۳- ۱۲: سن افراد ساکن در محله ۹۵
- نمودار ۳- ۱۳: میزان مهاجرت در محله ۹۵
- نمودار ۳- ۱۴: نمودار نحوه رفتن به محل کار ۹۸
- نمودار ۳- ۱۵: نمودار چگونگی دفع زباله ۹۹
- نمودار ۳- ۱۶: نمودار تفکیک زباله ۹۹
- نمودار ۳- ۱۷: نمودار میزان هویت و سرزندگی در سطح محله ۱۰۸
- نمودار ۳- ۱۸: نمودار میزان پویایی و سازگاری در سطح محله ۱۱۱
- نمودار ۳- ۱۹: نمودار تنوع در سطح محله ۱۱۳
- نمودار ۳- ۲۰: نمودار دسترسی در سطح محله ۱۱۶
- نمودار ۳- ۲۱: نمودار ظرفیت قابل تحمل محله ۱۱۹
- نمودار ۳- ۲۲: نمودار سطح مشارکت و تعاملات اجتماعی در سطح محله ۱۲۰
- نمودار ۳- ۲۳: نمودار سطح پایدار محله بر اساس شاخص‌های توسعه پایدار محله‌ای ۱۲۷

فهرست نقشه‌ها

- نقشه ۳-۱: نقشه پهنه بندی شهر رشت، قبل از دوره صفویه..... ۷۶
- نقشه ۳-۲: نقشه پهنه بندی شهر رشت در دوره صفوی..... ۷۶
- نقشه ۳-۳: نقشه پهنه‌بندی شهر رشت در دوره قاجار..... ۷۷
- نقشه ۳-۴: نقشه پهنه‌بندی شهر رشت در دوره پهلوی..... ۷۷
- نقشه ۳-۵: نقشه پهنه‌بندی شهر رشت در دوره انقلاب اسلامی تا کنون..... ۷۸
- نقشه ۳-۶: نقشه محلات جدید شهر رشت..... ۸۰
- نقشه ۳-۷: نقشه کیفیت ابنیه در سطح شهر رشت..... ۸۱
- نقشه ۳-۸: نقشه سازه ساختمانی در سطح شهر رشت..... ۸۲
- نقشه ۳-۹: نقشه ارتفاع طبقاتی بناها در سطح شهر..... ۸۳
- نقشه ۳-۱۰: نقشه بلوک بندی محله باقرآباد..... ۸۴
- نقشه ۳-۱۱: دسترسی موجود محله..... ۹۷
- نقشه ۳-۱۲: درجه بندی گذرهای اطراف سایت..... ۱۰۲
- نقشه ۳-۱۳: کاربری های مجاور سایت..... ۱۰۳
- نقشه ۳-۱۴: دیدها از داخل و خارج سایت..... ۱۰۴
- نقشه ۳-۱۵: آلودگی های صوتی اطراف سایت..... ۱۰۵
- نقشه ۳-۱۶: عوامل اقلیمی مؤثر بر سایت..... ۱۰۶
- نقشه ۳-۱۷: نقشه کاربری‌های اصلی موجود در محله..... ۱۰۷
- نقشه ۴-۱: طرح پیشنهادی ۱..... ۱۳۵
- نقشه ۴-۲: طرح پیشنهادی ۲..... ۱۳۶
- نقشه ۴-۳: طرح پیشنهادی ۳..... ۱۳۷

طراحی مرکز محله پایدار
حمیدرضا نخعی

توجه به تحولات چشم گیری که در عرصه شهرسازی پدید آمده است، ضرورت استفاده از روش های نوین شهرسازی جهت دستیابی به کیفیت کالبدی مطلوب احساس می شود. یکی از عناصر مهم شهر جهت رسیدن به کیفیت کالبدی مطلوب آن توجه به یکی از اجزاء اصلی آن یعنی محله است.

محله به دلیل داشتن نقش پایه ای در شکل گیری این کیفیت کالبدی است و در این راستا توجه به طراحی مهمترین جزء آن یعنی مرکز محله احساس می شود. مرکز محله در شهرها توانسته با شناساندن خود به عنوان قلب تپنده محله علاوه بر داشتن عملکرد در سطح خود محله باعث ایجاد پیوندهای محله ای با هم شود. اهمیت تحلیل معیارهای مؤثر بر طراحی مرکز محله و مبانی نظری آن به دلیل تأثیراتی است که بر طراحی محله گذاشته است. محله جزئی از سازمان فضایی شهر است که در آن روابط افراد به صورت رو در رو می باشد و این رفتارها و تمایلات در مرکز محله به فراوانی یافت می شود در گذشته عنصر اجتناب ناپذیر هر محله، مرکز آن بود که در قلب آن جای می گرفت و عمومی ترین و مردمی ترین فضای آن محسوب می شد که نام آن محله را بر خود داشت. مراکز محله که در داخل محله واقع اند، دارای کاربری شهری متراکم تری هستند. مراکز محله که برای محله های موجود پیشنهاد می شوند، باید با تصویری که ساکنان از مفاهیمی چون (مناسب) و (جذاب) دارند، سازگار باشد. امکان دسترسی به مرکز محله، به میزان ارتباط که می توان بین استفاده از مرکز و جمعیت محله به وجود آورد، بستگی دارد. در این پژوهش محله باقرآباد رشت مورد مطالعه قرار گرفته که به علت داشتن اهمیت زیاد در سطح شهر رشت به عنوان محله مورد نظر انتخاب شده و سعی بر آن است تا با بررسی معیارهای لازم جهت طراحی مناسب مرکز محله و بهبود کیفیت کالبدی آنها مورد بررسی قرار گیرد.

کلید واژه : محله، مرکز محله، طراحی پایدار.

Abstract

Designing a sustainable neighborhood center
HamidReza Nakhaee

Regarding remarkable innovations in urban planning, the necessity of applying modern urban planning methods is recognized in order to achieve an optimum structural quality.

One of the main elements of a city to achieve the optimum structural quality is paying attention to one of its main principles called “neighborhood”. Due to the fundamental role of neighborhood in shaping this structural quality, considering the design of neighborhood’s most significant part, namely neighborhood center, is a priority. Through introducing themselves as the heart of neighborhoods, neighborhood centers have been able to establish bonds among other neighborhoods in addition to playing their own roles. The importance of analyzing effective criteria in designing a neighborhood center and the theoretical bases is because of the impacts it has on designing a neighborhood. Neighborhood is a part of city spatial structure where individuals’ relationships are done face to face. These behaviors and trends are abundantly found in the neighborhood center. In the past, the inevitable element of each neighborhood was regarded to be its center which was actually its heart. It was in fact the most public place of the neighborhood which was named after the name of the neighborhood. Neighborhood centers located inside neighborhoods have the highest urban density. Neighborhood centers which are suggested for the available neighborhoods should adapt with the image residents have regarding concepts such as “appropriate” and “attractive”. The accessibility to the neighborhood center depends on the relationships which can be established between using the center and the population of the neighborhood. The present study has investigated Baqer Abad neighborhood in Rasht because of its great significance throughout the city. It also aims at studying required criteria to properly design the neighborhood center and improving its structural quality.

Key words: neighborhood, neighborhood center, sustainable designing

فصل اول

کلیات تحقیق

پیدایش مفاهیمی چون محله و چگونگی زندگی جمعی مردم ریشه در رفتار اجتماعی آنها داشته که آن هم برگرفته از فرهنگ خاص آن زمان و مکان می باشد. محله در گذشته دارای مفاهیم و ارزشهای خاص سکونتی برای گروه‌های قومی نژادی، مذهبی و صنفی بوده که در یک ساختار کالبدی منسجم و پیوسته، علاوه بر خدمات دهی به ساکنین، باعث ایجاد حس هویت و تعلق در اهالی محله و همبستگی و انسجام در کل بافت محله می کرده است.

تحولات صورت گرفته طی دهه های اخیر در شهرسازی ایران باعث ایجاد تغییر و تحولاتی در مفهوم کارکردی محلات در قسمتهای مختلف شهرها شده است. درجه کم رنگ شدن کارکرد محله در بافتهای مختلف شهرهای ایرانی متفاوت بوده و آنچه که مسلم است تحولات اجتماعی، فرهنگی صورت گرفته در اکثر محلات باعث تغییر محله کهن ایرانی و ظهور ساخت جدیدی از مجتمع های زیستی در شهرها شده است.

سرعت یافتن رشد شهرنشینی و پیشرفت تکنولوژی، شهرها روز به روز دچار تغییر و تحول می‌شوند. در این میان شکل‌گیری محلات پایداری که بتوانند برای نسل امروز و آیندگان بستری مناسب را جهت زندگی، برقراری تعاملات اجتماعی، پرکردن اوقات فراغت، استفاده بهینه از زیرساخت ها و امکانات به همراه درآمدزایی فراهم کنند، بسیار حیاتی می‌باشد. پژوهش حاضر به دنبال تقویت نقش مرکز محلات در ایجاد محله ای پایدار می‌باشد. در این راستا روش‌های کیفی از جمله پرسشنامه و مشاهده در جمع آوری اطلاعات پیرامون محله باقرآباد رشت مورد استفاده قرار گرفته و تجزیه و تحلیل شده است. بررسی‌های انجام شده حاکی از آن است که مراکز محله می بایست به نحوی طراحی و اصلاح شوند تا با تصویری که ساکنان از مفاهیمی چون دسترسی به مرکز محله، به میزان ارتباطی که می توان بین استفاده از مرکز و جمعیت محله به وجود آورد، بستگی دارد. این عملکرد بخشی از جمعیت است که در فاصله پیاده از مرکز قرار دارند محله می‌بایست دارای قابلیت های کافی برای استفاده ی نسل های بعدی بوده تا از هدر رفتن منابع موجود و اختصاص زمان و هزینه در آینده جلوگیری نماید.

۱-۲ طرح مساله

یکی از خصایص بسیار بارز شهرنشینی و شهرسازی معاصر افول برخی ارزش‌های کیفی زندگی شهری از جمله ارزش‌های اجتماعی فرهنگی و زیباشناختی و ارزش‌های مکانی می‌باشد و ساخته های امروزی اغلب با فرهنگ سرشت و نیازهای ساکنین شهرهای ما سازگاری نداشته و احساس دل آزدگی غریبی و دل‌تنگی را با آنها به ارمغان می آورد. دلیل آن را می توان نفوذ معماری و شهرسازی غرب و از هم پاشیدن ساختار محلات و مرکز محلات شهری دانست، در حالیکه بافتهای قدیمی این سرزمین روزگاری ماوا و محیطی امن توأم با آسایش و رفاه برای مردمی بودند که سالیان سال در آنها زندگی کرده اند. این فضاها در طی قرون متمادی و بر اساس تشخیص و قضاوت اندیشمندان و آگاهانه آفرینندگان آن و متکی بر ارزشها و شرایط

متغییر جامعه انسانی آن روز بوجود آمده‌اند. مطلوبیت فضاهای شهری و معماری در بافتهای ایران بواسطه شناخت دقیق نیازهای جمعی و پاسخگویی به آنها بوده است. محله و مرکز محله به عنوان سلول شهری در شهر ایرانی انعکاسی از جامعه بوده و مفاهیمی همچون هویت، وحدت، خوانایی، نمایانی، هماهنگی، سازگاری و بسیاری از مفاهیم دیگر را در خود جای داده بود، اما به تدریج و با نفوذ سبک معماری مدرن محله‌ها انسجام و پیوستگی و هویت و شخصیت مستقل خود را از دست داده و مفهوم و ارزشهای محله بی‌اعتبار شد. در ایران دگرگونی‌های شهرها از دوران پهلوی اول آغاز شد. انقلاب صنعتی با ایجاد تغییرات اساسی در مناسبات تولیدی و اجتماعی و بازسازی‌های پس از جنگ جهانی دوم اساس این دگرگونی‌ها بود تغییراتی که بدون توجه به زمینه‌های اجتماعی اقتصادی فرهنگی و سایر ویژگی‌های شهرهای کشور انجام گرفت. در حالیکه بافت‌های امروزی بدون هیچ گونه ارتباط و همخوانی با بافت‌های ارزشمند قدیمی بسیاری از معضلات و نابسامانی‌های اجتماعی را سبب شده‌اند. به نظر می‌رسد الگوبرداری از ارزشهای بافت محلات و مرکز محلات ایرانی می‌تواند بخش عمده‌ای از اغتشاشات و آشفتگی‌های کمبود تعاملات اجتماعی را در فضاهای شهری معاصر جبران نماید.

در این تحقیق هدف ما محله باقرآباد بوده و به طراحی یک مرکز محله برای آن خواهیم پرداخت که مبنای این طراحی بر پایه اصول پایداری خواهد بود.

حال با توجه به تصویب طرح‌هایی، اسناد راهبردی طرح‌های توسعه شهری شهرداری رشت در سالهای اخیر که در آن پیش‌بینی‌هایی در خصوص طرح‌هایی با کاربری‌های مشابه مرکز محله (البته در مقیاس‌های مختلف) سعی ما بر این است تا با انطباق این موضوع‌ها و اتخاذ بهترین تصمیم در مورد آنها تا حدی خلأ مورد بحث را جبران نموده و گامی در جهت ارائه الگوی بهینه در حل معضل مورد بحث برداریم.

۱-۳ ضرورت مساله

در بافت‌های تاریخی مسائل مختلفی مانند اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و در نهایت، کالبدی باید مورد توجه باشند، بیان کرد: بافت تاریخی در کشور ما به مثابه‌ی یک نمودار است که هرچه به مرکز نزدیک‌تر می‌شود، حجم افزوده‌ی آن سیر صعودی می‌یابد. در حالی که شکل این نمودار در دنیا متفاوت است. در واقع، ارزش افزوده، استقرار کاربری‌های ارزشمند شهری و حضور گروه‌های مختلف اجتماعی که در مرکز شهرها وجود دارند، به مراتب قدرتمندتر از حاشیه‌هاست.

تمدن ایران از دیرباز دارای معماری و شهرسازی بسیار غنی و شکوهمندی بوده است، ولیکن در معماری و شهرسازی نوین این دیار شاهد مشکلات عدیده‌ای بوده که در مقیاس خرد و کلان با آن مواجهیم. یکی از مسایل، عدم توجه به تعاملات اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه می‌باشد که خود مسایل بسیاری را در پی دارد. یکی از فضاهای جمعی که در شهرسازی